

МОЖЛИВОСТІ ГРОМАДСЬКИХ РУХІВ У ПИТАННІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЛОКАЛЬНИХ ПОЛІТИЧНИХ РЕЖИМІВ

Розглядаються питання взаємодії різноспрямованих локальних владних коаліцій, можливості трансформування міських політичних режимів. Здійснено аналіз основних причин формування прогресистської коаліції та можливостей її розвитку. Наведені приклади вдалого формування владних коаліцій на основі розвитку різнопланових громадянських рухів та можливостей гармонізації суспільного розвитку. Вказані головні обмеження як коаліції зростання, так і громадянської опозиції.

Важливим питанням локальної політики є трансформація правлячої коаліції, яка створює порядок денний для розвитку території в цілому. Нові виклики та загрози для сталого розвитку локальних політичних режимів у містах, що розвиваються дозволяють говорити про актуалізацію прогресистських режимів, що базуються на широкій масовій підтримці та є по суті організованим проявом громадських ініціатив. Успіх локальних стратегій розвитку у взаємозалежному світі стає залежним від можливості передбачення суспільних запитів. Однак у більшій мірі такі процеси визначають змагальність коаліцій зростання із прогресистськими коаліціями, що з рештою і детермінує паттерни розвитку локальних політичних режимів.

На сьогодні, виходячи із досліджень Мологча, Логана, Стоуна та Лоулесса можна говорити, що економічне зростання території та інфраструктурний розвиток міста в інтересах збільшення земельної ренти не тільки не вирішує соціальних проблем, але й загострює їх. Відповідно завданнями цієї статті є визначення меж зростання та

можливостей громадських рухів протистояти руйнівним тенденціям, що провокує господарська діяльність коаліції зростання.

У сучасному світі більша частина населення проживає на урбанізованих територіях для яких характерними проблемами є розширення масштабів безробіття, збільшення частки збіднілого населення, загалом зменшення комфортності проживання, у першу чергу за рахунок розриву «щоденного кола», що репрезентує певний життєвий цикл резидентів: від місця розташування помешкання та роботи й до зручності доступу до продовольчих товарів, освітніх, медичних закладів тощо. Також важливою проблемою є зростання темпів забруднення території, зростання податків та загальної вартості проживання.

Зокрема дослідження у Санта Барбарі, Каліфорнія, продемонструвало, що додатковий приріст населення вимагатиме вищі податки на нерухоме майно, також як і більших витрат на обслуговування території. Подібні результати були отримані у дослідженнях Кларенса Стоуна в Колорадо, і Енн Арбор у Мічигані. В умовах зростання витрати на утримання території постійно збільшуються разом із вартістю земельної ренти, аж до моменту критичної спроможності подальшого росту, зменшення його темпів та поступового відкату, що пов'язано як із проблемами легітимізації правлячої коаліції, так і з зовнішніми умовами, зокрема конкуренцією серед регіонів, зміною національної політики, об'єктивним рухом капіталу тощо.

З рештою, «зростання і збільшення щільності неминуче приводять до соціальних патологій» [1; 218], вирішення яких є достатньо складним питанням, що потребує збільшення ролі громадського сектору у локальній політиці. Диспропорції у можливостях «активують структурні спекуляції, зокрема збоку корпорацій-землевласників, що оперуючи глобальними вимірами здатні направити інвестиції на будь-яку територію», [2; 278] яка забезпечить найбільш високі повернення. Таким чином утворюється синергетична та монополістична рента.

Земельна рента перебуває під постійним штучним тиском. Зокрема наприкінці ХХ століття було зафіксоване збільшення ціни на «25 % від раніше існуючих темпів зростання комерційної вартості на нерухомість у США, причиною якого стали податкові субсидії для спекулятивних інвестицій», [2; 280] що робить проблему збільшення ренти основною для кожної спільноти та безперечно ускладнює кожне індивідуальне життя міського жителя.

У результаті таких процесів поглиблюються соціальні диспропорції, які стають передумовою широкого невдоволення щодо діяльності коаліції зростання. Відбувається нерівномірний розподіл не тільки прибутків від зростання, але й витрат на нього. З рештою, навіть «ви-

сокі показники заробітної плати для професійно-управлінського класу» [2; 278] в таких містах нівелюються високою вартістю проживання. Для тих же резидентів, що у повній мірі відчувають тяжкість менш вигідної суспільної ролі, витрати на проживання є непомірними.

Відбувається диференціація територій міста, що розподіляються між заможними резидентами та представниками у більшій мірі незахищених верств населення. Звичайно такий формат розподілу населення потребує легітимації правлячої коаліції з метою зменшення протестних настроїв на більш «бідних» територіях. Можливо ключова ідеологічна засада, особливо в розумінні «отримання підтримки від більшості робітничого класу» [3; 184], – це декларування того, що зростання «створює робочі місця». Цю вимогу активно обґрунтовували виробники та будівельники; це стає частиною мовного лексикону державних діячів, публікацій і виступів політичних посадових осіб. Однак локальне зростання само по собі, звичайно, не створює робочі місця: воно впливає на розподіл робочих місць.

Суть у тому, що оскільки кількість робочих місць збільшується на територіях, що швидко розвиваються, безробітні будуть залучені з інших населених пунктів у достатніх кількості не тільки для того, щоб заповнити нові вакансії, але й для того щоб створити в робочій силі постійно безробітний клас. З рештою, будь-яке суспільство – це суспільство постійного істотного безробіття, наприклад, для США рівень безробіття, «консервативно оцінюється Міністерством Торгівлі в 4 %-8 %» [4; 317] і ця частка робочої сили характеризується, як зазвичай активна.

У подальшому, разом з інтенсифікацією глобальних процесів, проблема постійного безробіття ускладнюється біфуркацією робочої сили. Зі зростанням сектору сфери обслуговування, особливо в містах, що спеціалізуються на обслуговуванні ділових інтересів, збільшилась частка робочої сили репрезентована низько профільними працівниками. Подібний розподіл існує і в містах, що спеціалізуються на інноваційному виробництві, де «високотехнологічні індустрії... створюють тенденцію до виникнення двох рівнів розподілу – високого та низького – на відміну від традиційного виробництва, з верстатним устаткуванням, де прийняті високі зарплати для кваліфікованих працівників». [2; 282] Для ілюстрації цієї проблеми можна навести приклад працівників Силіконової Долини. Серед них 80 відсотків займають низько оплачувані посади, це здебільшого жінки, що іммігрували в США з країн Третього Світу.

Подібну ситуацію описує і Вортінгтон у зведеному аналізі професійної структури та даних щодо заробітних плат. Згідно його

висновків у Бінгемтоні, штат Нью-Йорк, в період з 1960 по 1980 роки закриття робочих місць у взуттєвій та шкіряній промисловості, що були традиційними для регіону, було більш ніж компенсоване відкриттям нових вакансій у таких високотехнологічних компаніях як ІВМ та Зінгер.

Результати ряду досліджень поміж значної кількості міст свідчать про те, що реструктуризація виробництва, яка відбулась у наслідок глобальних процесів нового визначення конкурентоспроможної спеціалізації регіонів, була надзвичайно потужним ударом для кваліфікованих працівників (наприклад, дослідження Ремі та Соуерса; Сквайрса; Сілвера у 80-ті роки ХХ століття). У подальшому нерівність в оплаті праці «продовжує перманентно поглиблюватись» [2; 283], у тому числі й у містах, що зберегли як власну конкурентну перевагу – безпосереднє виробництво. Це пов'язано із загальним розвитком високотехнологічного виробництва. Дослідження Сілвера та Ебертса вказують на загальне погіршення соціальної ситуації, фактично кожна стандартна міська статистична територія з населенням понад половину мільйона жителів на кінець ХХ століття мала показники соціальної нерівності більші, ніж зафіксовані в 70-их роках.

Тож більш традиційне уявлення про те, що міграція капіталу є природним явищем циклу виробництва товарів та послуг; а втрата робочих місць, скажімо у країнах Центральної Європи, повертатиметься назад на зразок карми у вигляді відкриття навіть кращих робочих місць у різноманітних об'єктах сфери обслуговування та в інших секторах економіки є певного роду політичним міфом, який забезпечує легітимність існуючого паттерну розвитку, викривленого у бік економічного зростання.

У результаті «біполярна територія багатих та бідних», [2; 287] яка виникла через діяльність коаліції зростання залишається загрозою сталості її повістки денної. З рештою, загальну характеристику загострення соціальних протиріч доповнює проблема «периферізації ядра». [2; 288] Продовження занепаду бідних районів може сприяти новій соціальній адаптації у відповідності до зростання економічної маргінальності всього населення, яке відбувається унаслідок випадання все більшої кількості населення з гонки за успіхом. Бідні райони готові абсорбувати все більшу частку населення. У намаганнях створити загальну систему виживання, це може сприяти подальшому розвитку поглиблення взаємозалежностей між родичами або сусідствами. Це те, що більшість людей звикли найменувати «самопоміччю», у соціальному прогнозуванні отримало розуміння як «революція на задньому дворі», а в суспільних науках як «міські

соціальні рухи». Все це скоріше не спроба отримати кращі шанси на висхідну мобільність, а необхідність спільного виживання, яка є необхідністю для знедолених людей у всьому світі.

Соціальні протиріччя створюють також і суттєві можливості для поширення різноманітних громадських прогресистських коаліцій. Політичні інструменти отримують свою актуалізацію і для покращення загального економічного фону розвитку території. Так важливим моментом для покращення умов життя більшості громадян стає вдаль використання інструментів оподаткування та надання різноманітних послуг населенню. Без участі громадських організацій програми оподаткування втрачають будь-яку задекларовану прогресивність за допомогою їх імплементації коаліцією зростання. Наприклад Х'юстон наприкінці ХХ століття, володіючи багатою індустріальною базою, мав «низькі податки і слабку систему забезпечення населення побутовими послугами», [2; 284] що по суті представляє штучний парадокс міського розвитку. Тут збір податків використовувався для якомога більшого розширення бази платників податків, в режимі постійних «інвестицій у майбутнє», [2; 285] але ніколи для існуючих у реальності потреб покращення умов життя. З рештою, поширеність таких ситуацій створює систему перерозподілу ресурсів, де при існуванні можливості забезпечення потреб майже всіх членів спільноти, соціальна дисгармонія залишається стійким паттерном.

У той же час після «податкових бунтів» у США 70-их були введенні у дію 13 Поправка в Каліфорнії та власна програма оподаткування в Массачусетсі, подібні обмеження були проведені у Неваді та Айдахо. Зокрема історія 13 Поправки показує приклад зіткнення інтересів спекулятивних груп та опору збоку домовласників. З рештою, для власників нерухомого майна вона означали повернення до більш зручних податків 1974 року, з умовою їх щорічного зростання на 2 відсотки.

Рухи проти зростання можуть бути досить впливовими, особливо в багатих районах, де жителі вважають, що «зиски від зростання не компенсують його витрат» [5] у вигляді погіршення стану екології, напливу емігрантів, зменшення архітектурної привабливості міста тощо. З рештою, потреба в підтримці status quo змушує коаліцію зростання йти на певні поступки, що означають витрати частини прибутку на побудову суспільно необхідних об'єктів, доступ частини найбільш впливових представників громадськості до процесу прийняття рішень тощо. Логіка процесу міського розвитку досить проста, щоб отримувати зиски від зростання необхідно впливати на процес прийняття ключових рішень для даної території. Коаліція

зростання йде на поступки лише тоді, коли протести створюють дійсну загрозу. Тоді місцеві керівники «часто самі намагаються взаємодіяти зі спільнотою» [5] у формах, які дозволяють локальним режимам знімати соціальну напругу без прямого її пригнічення.

Тож коаліція зростання, хоча й знаходиться на міцному фундаменті інституціоналізованих форм впливу на локальний розвиток, підкріплених економічними ресурсами, зовсім не є непохитною. Вона розкачується в залежності від наростання контрверсійних процесів локального та глобального рівнів. Все це створює можливості для розвитку прогресистських коаліцій. Не дивлячись на те, що «враховані як романтичні, або як так чи інакше ірраціональні» [4; 321], такі коаліції були проігноровані, навіть в обличчі накопичення даних у ЗМІ щодо масштабу негативних явищ, що приносить діяльність машин росту.

Системні дослідження суспільства дозволяють зробити висновок, що рух антизростання почав розвиватися пізніше появи коаліції зростання і є «реакцією на негативні наслідки їх діяльності» [6; 87], у подальшому контркоаліції, виокремлювались із недавніх екологічних рухів і стали залежати від сукупної діяльності молодих активістів, людей, що належать до професій традиційно притаманних середньому класу, і працівників, які незадоволені податковими ставками і знаходять, що їх власний стиль життя є протилежним до того, який вимагає процес зростання. Важливі лідерські ролі отримують і ті, хто працюють в організаціях, що не залежать від локального розширення бази прибутків безпосередньо, або побічно. Наприклад, у Санта Барбарі рухи антизростання, були забезпечені широкою базою підтримки від спеціалістів дослідницьких компаній і фірм, що займаються електронікою, також як і від галузевих менеджерів невеликих корпорацій ринку високих технологій. Ці рухи використовують місцеве суспільство лише з метою «врегулювання їх життєдіяльності і проблем працевлаштування» [4; 327], замість того, щоб використовувати їх як певний ресурс. Часто вони отримують підтримку на виборчих округах від дуже багатих людей (особливо від тих, чие багатство не походить від експлуатації території спільноти), які продовжують традицію (з деякими модифікаціями) аристократичного консерватизму.

Тож загалом, у другій половині ХХ століття основа руху антизростання стала набагато ширшою і в деяких спільнотах досягла достатньої сили, аби досягти принаймні точок опори в політичній владі. Найбільш наочними випадками можуть бути університетські містечка США (Пало Альто, Санта Барбара, Боулдер, Енн Арбор), всі вони спонсорували дослідження, що документували та популяризували витрати на додаткове зростання. Інші спільноти, які доклали

зусилля до контролю за процесом зростання, також мають тенденцію до перетворення на території з високими рівнями життя (наприклад, Рамапо, Нью Йорк; Петалума, Каліфорнія; Бока Ратон, Флорида). Поширення серед суспільних настроїв ідеології антизростання стало важливою частиною політики декількох великих міст (наприклад, Сан Дієго) і було основою для важливих політичних кар'єр на державному рівні (у тому числі губернаторства) в Орегоні, Колорадо, і Вермонті. Враховуючи об'єктивну важливість проблеми і свідoctв щодо загальних витрат на зростання, не має нічого, що могло запобігти коаліціям антизростання так само отримати владу будь-де, навіть у регіонах, що як прийнято вважати, володіють менш високим рівнем життя.

Заслугує уваги той факт, що в тих місцях, де сили антизростання завоювали плацдарми для подальшої діяльності у сфері публічної політики, їх програми і в цілому напрямки діяльності, ставали більш прогресивнішим, ніж стратегії їх попередників, – по всім питанням, а не лише по питанням зростання. У Колорадо, наприклад, еколог, який проводив успішну боротьбу по питанням проведення Зимових олімпійських ігор, також успішно спонсорував законодавчу реформу проблем абортів і інші важливі прогресивні заходи. Заснована на основі екологічних проблем політична організація Санта Барбара «Коаліція Громадян» (з контролем більшості в міській раді) представляє сплав традиційної лівої сторони міста і контркультур з іншими екологічними активістами. Результат впливу рухів проти зростання на спільноту може стати тенденцією для прогресивного розвитку, чия доля в місцевій політиці буде збільшуватися.

Розвиток локального громадського активізму стає помітним явищем і на пострадянській території. Зокрема ілюстративним є приклад Пермі, де традиційно демонструється високий за російськими мірками рівень громадської активності, [7; 2] яка здійснює вплив на процес прийняття рішень і політико-економічне управління в місті. Звичайно в місті залишилися типові для радянських часів громадські організації (спілки ветеранів, профспілкові об'єднання, організації інвалідів тощо), які включені у розподільчу коаліцію та допомагають місцевій владі реалізовувати громадські ініціативи Кремля.

Разом із тим у місті розвинувся впливовий сектор незалежних від місцевого бізнесу та традиційних владних інститутів інституціоналізованих громадських організацій. Це перш за все правозахисні організації та громадянські активісти. У тій чи іншій мірі вони залучаються до урегулювання таких спірних питань, як підвищення цін на проїзд в громадському транспорті, ущільнена забудова, розробка генплану і т. п. «Вони виступають посередниками

між конфліктуючими сторонами» [8], оскільки володіють ресурсом масової підтримки. Крім того, використовуючи фаховий ресурс, місцеві правозахисники подекуди здатні пом'якшувати проблемні ситуації, забезпечуючи судовий супровід, організовуючи площадки для переговорів, тим самим забезпечують вирішення конфлікту в інтересах суспільної корисності.

Однак у загальному вимірі, подібно до всіх політичних рухів, які намагаються розширитися завдяки добровільному приєднанні робочої сили, аби витіснити політичні повноваження, інституціоналізовані через систему замаскованого економічного інтересу, коаліції анти-зростання скоріше за все матимуть успіх в тих місцях, де добровільні реформаторські рухи зосереджені у конкретному виборчому окрузі, а також, основну масу суспільства складає середній клас, який володіє дозвіллям і досвідом участі в суспільних справах, а відповідно і традицією широкої активності в політичному житті, та є вільним від укоріненої машини зростання.

Тож на даний момент, можна стверджувати, що діяльність коаліції зростання призводить до значних витрат, які розподіляються так же нерівномірно як і прибутки. Загострення соціальних протиріч призводить до появи прогресистських коаліцій, що використовують, як ресурс, масову підтримку. Однак остання за своєю природою є стихійним явищем, що при вдалому використанні дозволяє певним представникам громадськості входити до правлячої коаліції та у подальшому впливати на процес прийняття рішень. Відтак, не має можливості говорити про те, що будь-яке місто управляється прогресистською коаліцією, однак їх діяльність суттєво гармонізує суспільне життя у багатьох містах сучасного світу.

Бібліографічний список

1. Fischer C. Studies and Urban Life: A Critical Review [Текст] / С. Fischer, М. Baldassare, R. Ofshe // Crowding Working Paper no. 242, Institute of Urban and Regional Development, University of California, Berkeley, 1974. – P. 317.
2. Logan J. Urban Fortunes: the political economy of place [Текст] / John R. Logan, Harvey L. Molotch/University of California Press, 2007. – P. 383.
3. Levison A. The Working Class Majority [Текст] / A. Levison/ New York: Coward, McCann & Geoghan, 1974, p. 357
4. Molotch H. The City as a Growth Machine: Toward a Political Economy of Place [Текст] /H. Molotch // The American Journal of Sociology. – 1976. – Vol. 82. – No. 2. – P. 309-332.
5. Ледяев В. Изучение власти в городских сообществах: основные этапы и модели исследования [Електронний ресурс] / В. Ледяев. – Режим доступу: <http://magazines.russ.ru/nz/2010/2/le2.html>

6. Fitts A. No-Growth as a Political Issue [Текст] / A. Fitts ; Ph. D. dissertation, University of California. – Los Angeles, 1976. – P. 259
7. Аузан А. Пермь вновь стала гражданской столицей [Текст] / А. Аузан // Известия. 2002. 8 апреля, 2 С.
8. Борисова Н. Пермь: локальный режим в крупном российском городе [Электронный ресурс] / Н. Борисова. – Режим доступа: <http://magazines.russ.ru/nz/2010/2/bo9-pr.html>

Рассматриваются вопросы взаимодействия разнонаправленных локальных властных коалиций, возможности трансформации городских политических режимов. Осуществлен анализ основных причин формирования прогрессивной коалиции и возможностей ее развития. Приведены примеры удачного формирования властных коалиций на основе развития разноплановых гражданских движений и возможностей гармонизации общественного развития. Указаны главные ограничения как для коалиции роста, так и гражданской оппозиции.

It is considering the interaction of countervailing coalitions of local government, the possibility of transforming the urban political regimes. The analysis of the main causes of the progressive coalition and the possibilities of its development. Examples of successful formation of coalitions of power through the development of diverse civic movements and possibilities of harmonization of social development. Major constraints growth coalition and civic opposition are specified.